

Pavol Zemko

MOYSESOVO ZÁHRADNÍCTVO A OVOCINÁRSTVO

Vydavateľ: Ivona Matúšová,

Trnava, 2016

ISBN 978-80-89413-55-3

VENOVANIE

Miestnej organizácii Slovenského zväzu záhradkárov Kátlovce k blížiacemu sa 50.výročiu
založenia - 21.6.1969
a 200.výročiu zriadenia Farnosti Kátlovce – 16.10.1819

Na úvod

Len málokto vie o tom, že banskobystrický biskup Mons. PhDr. Štefan Moyses (1851 – 1869), prvý predseda Matice slovenskej v Martine (1863 – 1869) napísal aj útle dvadsaťosem stranové dielko o záhradníctve a štepárstve. A to preto, ako sám napísal, aby sa k nemu vzbudila náklonnosť slovenského národa.

Vydala ho Matica slovenská

V Matici slovenskej vydali svojmu prvému predsedovi pod číslom jej spisov sedem jeho útle dielko pod presným názvom: *Myšlenky o záhradníctve vôbec a o štepárstve obzvlášť*. Napísal ho ako banskobystrický biskup, ktorým bol v rokoch 1851 – 1869; publikované bolo v roku 1865, a to síce v Banskej Bystrici. Vydané bolo z popudu *Výboru Matice slovenskej*, ktorá sa na svojom piatom zasadnutí rozhodla, vyňať ho z *Národného Kalendára* na rok 1866, lebo bolo v pláne uverejniť ho v *Obzore* a tak prispieť ešte viac k jeho rozšíreniu medzi slovenským ľudom – tak čítame na obálke. Knižôčka má dvadsaťosem strán a bola k dostaniu na sklade u matičného kníhkupca Eugena Krčméryho. Vyšla v náklade 5.000 ks v Skalici Tlačou Fr. X. Škarnycla Synov. Hneď na prvej strane textu, ktorá je v poradí číslovaná tretia, je perokresba Moysesovho poprsia. Portrét je od autora, ktorý sa podpísal ako: L. Mahn, sc. Moyses je na ňom znázornený v biskupskej reverende s pelerínou, na prsiach má pektorál s reťazou okolo krku a s okuliarmi na očiach. Biskupské solideo na hlave mu nevidíme, ako ani biskupský prsteň na pravej ruke, nakoľko ich nemá vôbec znázornené. Dielo má štyri kapitoly označené rímskymi číslicami, pričom druhá kapitola má podkapitoly A, B, C, D; rovnako tak III. kapitola má podkapitoly A - 1, 2, 3, 4; B - 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12; I., IV. a V. kapitola podkapitoly nemajú. Pričom v prvých dvoch kapitolách sa venuje povzbudeniu k práci na záhrade; v tretej kapitole a v podkapitole „A“ pojednáva len o záhradníctve, v tretej kapitole a podkapitole „B“ pojednáva len o ovocinárstve či ako ho Moyses nazýva *štepárstvo*; v štvrtej kapitole sa venuje vlastnej skúsenosti ohľadom hospodárenia na záhrade a v piatej kapitole odvolávajú sa na Sv. písmo povzbudzujúce k práci svojich vlastných rúk.

Mravné povzbudenie k práci na záhrade

Moyses chce *pozdvihnúť národ slovenský, milý môj národ slovenský, či môj drahý národ slovenský, drahých rodákov* – ako nás oslovuje vo svojej publikácii. A to všetko preto, aby na Slovensku bola zahnatá chudoba za pomoci *čistoty, poriadku, múdrej pracovitosti, striedlivosti, opravdivej veselosti ducha, obecnomyseľnosti, vzájomnej lásky, národného citu, občianskeho povedomia zaviazanosti slovenského národa a dobrou vôľou* s pomocou jedných najvýdatnejších prostriedkov, ktorými sú záhradníctvo a ovocinárstvo. Moyses si myslí, že práve tieto dve odvetvia slovenského hospodárstva sú veľmi zanedbávané. K čomu každému zväčša má poslúžiť záhradka pri dome a pracovať na nej, a to aj s pomocou detí bez toho, že by si zameškávali svoje školské povinnosti. No Moyses konštatuje, že nie len naši Slováci ale ľudia vôbec sa skôr zo zvyku venujú len roľníctvu. K tomu, aby sa tento *prirodzený pud* zmenil, Moyses odporúča na podporu aj slová Sv. písma: „*Všetko skusujte a čo je dobré podržte.*“ Tiež pobáda k ochotnej vôli prijať v duchu pokroku všetky novoty. Lebo veď ak sa nezušľachtí plánka, bude stále rodiť len plané ovocie. Preto v tomto duchu Moyses apeluje na *vzdelaných duchovných otcov – kňazov, národných učiteľov a ostatných, ktorí sa „osvetou a dôkladnými vedomosťami vládnuci páni narodovci, z lásky kresťanskej a opravdivej ľudomilnosti o všemožnú vzdelanosť a osvetu pospolitého ľudu starať sa budú.*“ Uvádza k tomu i príklad v Bratislavského biskupa a kardinála Dippenbröcka, ktorý sa zaoberal pestovaním ľanu a jeho zdokonaľovaním. Lebo dobrý hospodár sa má postarať o svoj zisk

z práce svojich rúk jednak na poli, v stajni ale i zo svojej záhradky, ktorú nazýva *domáca baňa*. K čomu je potrebná poctivá a príjemná práca v čistom povetrí, na Božom slnku a za spevu nebeských vtákov. Moyses *prácu* v záhrade vidí postavenú na mravnom základe a teda ako sú aj jej štyri čnosti podľa Katechizmu katolíckej cirkvi: *rozvážnosť, spravodlivosť, mravná sila, miernosť*,¹ no Moyses pre prácu v záhrade ponúka tieto svoje mravné čnosti:

- a) pracovitosť
- b) sporivosť
- c) striedlivosť
- d) poriadkumilovnosť,

vo vedomí, že „*preporodenie národa, záležiacie z veľkej čiastky v pospolitom prisvojení čností, o ktorých som v prítomnom čísle jednal, požaduje bohužiaľ dlhé veky, priaznivé okolnosti a mnohonásobné požertvovania či obeti Vzdelancov národa.*“

O záhradníctve

Preto Moyses ponúka podrobné pravidlá k pestovaniu: petržlenu, mrkvy, baštrnáku, cibule, cesnaku, fazule, hrachu, šalátu, kelu, kalerábu, zemiakov, kapusty, uhoriek, hrozna a následne vína, špárgy (chrest'a)² a dyne, lebo na Slovensku sa žalostne nachádzajú mnohé záhradky neobrobené, ktoré *ešte nikdy motyky a rýla necítily*. „Využívajú sa len na pokosenie trávy a buriny či len ako pastva pre domáci dobytok, ktorý sa na ňu zaženie a „*polovicu trávynemilobohu bez užitku pošliape.*“ Záhrada sa má kopať a čiastočne aj orať, zdôrazňuje Moyses.

O ovocinárstve – Moyses ho nazýva štepárstvo

O štepárstve, ktorému sa podľa Moysesova výborne darí v Čechách a v hornom Rakúsku a v zadunajskom kraji, tvrdí, že sa môže ujať i na Slovensku, ako to dokazujú i zásluhy kanonika Urbánka, či farára Antona Penzela,³ ktorý napísal praktickú náuku o štepárstve a ponúkol ju na vydanie Matici slovenskej. Moyses veľmi podrobne opisuje a vrelo odporúča sadiť ovocné stromy – jablone, hrušky, slivky, liesky, orechy, čerešne, višne, ale pripomína i starostlivosť o ne v boji voči ich škodcom – húseniciam ako i pred zverou.

„*Verba movent, exempla trahunt - Slová priťahujú, príklady tiahnu*“

V zmysle týchto pravdivých slov latinského príslovia biskup Moyses podáva vlastné svedectvo o svojej osobnej práci v záhrade biskupského kaštieľa vo vtedajšom Sv. Kríži nad Hronom. Majetok našiel v žalostne zúfalom stave: „*Usadiv sa počiatkom jari r.1851 vo sv. Kríži, nenašiel som na celom statku iba samú pustatinu a nedostatok.*“ „*Všetko to vyzeralo tak clivo, že pár čeladií dovedených z Chorvátska, zhrozivších sa tej všeobecnej pustoty, do svojej otčiny zutekať hodlalo.*“ Jedinou nádejou pre nového biskupa bolo množstvo znamenitých hôr a lesov ako i priestranná záhrada, „*lež i tú v tak zapustenom stave, že ctení údovia slávnych vyslanství, ktoré ma hneď po príchode mojom srdečným privítaním uctily, nad pustotou tejže zahrady vzdychali.*“ Biskup sa však rýchlo zorientoval a záhradníkovi odovzdal skleníky s kusom záhrady na pestovanie zeleniny – osobitne spomína výsadbu kapusty a na prekvapenie mnohých si **sám vyhradil pre seba** štepárstvo s najväčšou časťou záhrady. Chcel okrem iného pre svojich šesť kravičiek dorobiť čo najviac krmiva, lebo ako napísal: „*v ktorých medzi ostatnou lichvou hospodárskou zvláštnu obľubu mám.*“ Za svoju určite aj namáhavú prácu zožal ovocie ešte počas svojho života, keď píše, že už má

¹Porov. *Katechismus katolíckej cirkvi*, 1805 – 1809.

²Moyses tu myslí na pestovanie špargle.

³Zakladajúci člen Matice slovenskej pod č. 232. In: <http://snn.sk/zakladajuci-clenovia-matice-slovenskej-2/>

sedemdesiat kusov rožného statku a medzi nimi súcich štyridsať dva volov do práce. S pomocou usilovných Liptákov sa teda hneď na začiatku svojej biskupskej služby v Banskej Bystrici ešte na jeseň 1851 pustil do práce. Dal vyklčovať staré stromy a sám vysadil slivky tak, aby sa pomedzi ne dalo orať, aby sa tam dorobilo krmivo, zrno i slama pre dobytok. „Čeliadka moja vysmievala sa z tejto mojej práce.“ „To som ja síce na Božiu vôľu zanechal.“ Od roku 1854 mu ale slivky postupne dávali ovocia: páľil slivovicu, ktorú predával; dal variť lekvár a tiež si z nich veľa nasušil pre vlastnú spotrebu. A koľké sa zjedli určite čerstvé a či aj na chutný koláč?! Moyses píše tiež o zbere úrody v roku 1862, kedy zrejme buď v tomto roku alebo ešte na druhý rok 1863, teda snáď vtedy celé dielo napísal. A chváli sa aj svojím ročným zárobkom zo záhrady, a to dobrých 300 zlatých.

Povzbudenie

Odvolávajúc sa na citáty z Biblie o práci vlastných rúk, (Sk 20 – 34; 1 Kor 4, 12; 1 Sol 2, 9; 2 Sol 3, 8), biskup Moyses pripomína „sv. Patricia, apoštola Hibernie, že dľa apoštolského príkladu nezdráhal sa vlastnými rukama pracovať.“⁴ „Čo je i smysel a účel i prítomného pojednania.“

No roľníctvo so svojimi odvetvami záhradníctvom a ovocinárstvom obyčajne nevedie k bohatstvu, ale je tou prostrednou cestou, ktorá leží medzi chudobou a bohatstvom, čo si máme podľa rady Sv. písma od Boha vyprosovať (porov. Prís 30, 8 – 9). Ale je skoro nemožné, aby človek zaoberajúci sa usilovne záhradkárstvom a pestovaním krásne kvitnúcich a utešene rodiacich sa stromov, nestal sa otrokom blahobytu.

Záver

Úplne na záver nám všetkým biskup Štefan Moyses odporúča, že „jestli zahradníctvom a štepárstvom pilne zaoberať sa budeme, i včelárstvo naše bude nám lepšie napredovať a ľahšie dáme sa i do užitočného hodvabníctva“. F. V. Sasínek označil toto jeho dielo za posvätenie a obohatenie slovenskej literatúry.⁵ V tomto duchu ho po rokoch oceňme aj my všetci!

⁴Myslí sa tu na sv. Patrika, apoštola Írska, ktoré sa po latinsky povie Hibernia. In: <https://en.wikipedia.org/wiki/Hibernia>

⁵ Porov. SASÍNEK, F. V.: *Vďačnej pamiatke Jeho excelencie osvieteného a najdôstojnejšieho pána Štefana Moysesu*, s. 8. Banská Bystrica: Rýchlotlačou vdovy F. Macholda, 1869, 9 s.

Použité informačné zdroje

- KLIMAN, A.: *Náš nezabudnuteľný Dr. Štefan Moyses 1797 – 1869*. Trnava: Spolok sv. Vojtecha v Cirkevnom nakladateľstve Bratislava pre Biskupský úrad Banská Bystrica, 1969, 85 s.
- MOYSES, Š.: *Myšlenky o zahradníctve vôbec, a o štepárstve obzvlášť*. Skalica: Tlačou Fr. X. Škarnycla Synov, 1865, 28 s.
- *Moyzes (Moyzes), Štefan*, s. 956 – 957. In: *Lexikón katolíckych kňazských osobností Slovenska*. Bratislava: Lúč, 2000.
- MIKUŠ, T. – ZEMKO, P.: *Moysesovo dielo v prospech Slovanstva. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie Záhreb, 5.októbra 2015*. Záhreb: Spoločnosť chorvátsko – slovenského priateľstva, prvé vydanie, 2015, 128 s. ISBN 978 – 953 – 97153 – 7 – 1.
- VAJANSKÝ, S. H.: *Život Štefana Moyseša*. Turčiansky Sv. Martin: Matica slovenská, 1936, 195 s.
- <http://www.osobnosti.sk/index.php?os=zivotopis&ID=59042>

Biskupský kaštieľ v Svätom Kríži nad Hronom v čase pôsobenia Mons. Dr. Š. Moyseša, biskupa

Myšlenky

o zahradníctve vôbec, a o štepárstve obzvlášte.

Napísal

Jeho Excellencia, osvietený a najdôstojnejší

Pán Pán

ŠTEFAN MOYSES,

biskup b. bystrický,

Jeho c. a kráľovsko-apoštolského Veličestva skut. tajný
radca, sl. umení a filosofie doktor a spolu predseda
Matice Slovenskej.

Majetok knižnice
ThC Alexandri Liebnér,
Bratislava, Turanoch.

Ustanovením V. zasadnutia výboru Matice Slovenskej "Národného
Kalendára" na rok 1866, vyňaté a cieľom rozšírenia medzi ľud slovenský
v 5.000 výtiskoch nákladom Matice Slovenskej vydané.

MATICNÝCH SPISOV ČÍSLO 7

V B. Bystrici

Na sklade u Eugena Kreméryho,
maticného knihkupa.

MYŠLENKY

o zahradníctve vôbec a o štepárstve obzvlášte.

I.

Staré letopisy rozprávajú, že *Archimedes*, povestný matematik syrakússky, dôverujúc svojim vtipne vymysleným a vyvedeným strojom, jednúc vyvolal: „daj mi miesto, na ktoré bych sa postavil, a vyzdvihnem celý svet.“ Lež nebol to orech k rozlúšteniu, lebo nielo miestočka, ktoréby nebolo v samom svete; a tak na vzdor dokonalosti strojov Archimedových a jeho v umení tomto nasledovníkov svet stojí a lýbe sa, jako ho všemohúci Pán Bôh uspo-

Pavol Zemko

Moysesovo záhradníctvo a ovocinárstvo

Vydavateľ: Ivona Matúšová, Trnava

1. vydanie

©2016

Text neprešiel jazykovou úpravou.

Technická a grafická spolupráca: Ivona Matúšová

ISBN 978-80-89413-55-3